

קובץ

ובַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ

על

יום הכפורים

בו יבואו ביאורים יקרים, ליקוטים מזהירים, ורעיונות מאירים,
שאובים מבאר מים חיים של ספרי ותורת

כ"ק מרנן רבותינו הגאונים הקדושים זי"ע

מאיזביצא-ראדזין

בנושאי ערב יום הכפורים, יום הכפורים, עיצומו של יום,

חמשת העינויים, עבודת כהן הגדול, ועוד

ונלוו אליהם מנהגי מרנן רבותינו זללה"ה ליום הכפורים,

זיכרונות מחצרות רבותינו זי"ע, ומעשה רב

נערך ויוצא לאור בס"ד

על ידי מכון "תפארת ראדזין"

להפצת ספרי ותורת רבותינו הקדושים זי"ע

מאיזביצא ראדזין

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פה עיר התורה והחסידות בני ברק

ערב יום הכפורים תשפ"ז

תוכן הענינים

פניני תורה מפי כ"ק מרן אדמו"ר מוהרא"י זללה"ה (3)

לקט אמרים מתורת רבותינו הקדושים זי"ע

מצוות אכילה ושתייה בערב יום הכפורים (6)

צום יום הכפורים (8)

חמשת העינויים ביום הכפורים (9)

כל נדרי (10)

ליל יום הכפורים (11)

סגולות היום (12)

טהרת היום (15)

נס עומדים צפופים ומשתחוים רווחים (16)

סדר העבודה (18)

מדור זיכרונות:

יום הכפורים תרצ"ד באוטבועק (23)

פנינים והנהגות קודש (27)

מעשה רב (32)

יוצא לאור על ידי

מכון "תפארת ראדזין"

להוצאת ספרי ותורת רבותינו הקדושים זי"ע

מאיזביצא ראדזין

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

כל הזכויות שמורות

פניני תורה

מפי כ"ק מרן אדמו"ר מוהרא"י זצללה"ה

"עבירות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו"

(משנה יומא, פרק שמיני משנה ט)

פעם התבטא כ"ק מרן מוהרא"י זצ"ל בקשר לתקיעת כפיים של איש לרעהו בערב יום הכפורים - וכה אמר (=כמדומה בשם הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע):

"הנה מדרך העולם, שהם מבקשים מחילה וסליחה איש מרעהו בערב יום הכפורים, כפי ההלכה הפסוקה ב"שלחן ערוך" (אורח חיים סימן תר"ו: "שיפיים אדם חברו בערב יום הכפורים"). אולם קורה לא אחת, שהשפתיים מבקשות "סליחה" והידיים מושטות איש אל מול רעהו, ואילו הלב נשאר אדיש וצונן ואינו שותף כלל בבקשת המחילה.

על נוהג זה של בני אדם, ניתן להמליץ כמאמר הכתוב¹ **"נְשָׂא לְבַבְנוּ אֶל־כַּפָּיִם, אֶל אֶל־בְּשָׁמַיִם"**. מה הפירוש **"נְשָׂא לְבַבְנוּ אֶל־כַּפָּיִם"**?

אלא שהנביא מוכיח כאן לאותם אנשים, התוקעים כפיים איש לרעהו וליבם בל עימם, באומרו: **"נְשָׂא לְבַבְנוּ אֶל־כַּפָּיִם"**, היינו: הבה נישא אף את הלב לעבר אותן כפיים המושטות איש לרעהו, על מנת שיהא שותף גם כן ללחיצות הידיים... ואז תהיה "תקיעת כפיים" זו ממשית ואמיתית!

*

"וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֶב" (ויקרא כ"ג – ל"ב)

"וכי בתשעה מתענין, והלוא בעשרה מתענין? אלא לומר לך, כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי!"

[ברכות דף ח:]

ויש להבין:

מדוע נאמר בגמרא **"כאלו התענה תשיעי ו ע ש י ר י"**, והלוא בעשירי ממילא צמים שהרי יום הכפורים הוא, והיה צריך לומר רק: **"כאלו התענה תשיעי"??**

¹ איכה ג, מא.

ומורגל בפי כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל ליישב בשם הגאון הקדוש בעל "שפת אמת" מגור זצלה"ה², שהחידוש בדברי הגמרא הוא, שכל האוכל ושותה בתשיעי, לא זו בלבד שנחשב לו כאלו התענה בו ביום [דהיינו 'תשיעי'], אלא שמעלה הכתוב עליו כאלו התענה שני ימים, דהיינו: "תשיעי ועשירי"!

עד כאן - מדברי קדשו של בעל "שפת אמת".

מוסיף כ"ק מרן זצ"ל:

מדוע אכן נחשבת האכילה ושתייה בתשיעי כצום של יומיים, אף יותר מן צום יום הכפורים עצמו [הנחשב כתענית יום אחד]??

אלא שהדבר הזה יובן על פי יסוד שהשרישו בנו רבותינו מאורי החסידות זי"ע בדבר שגב עניין "ההכנה למצווה", שכה שגבה מעלתה עד כי "ההכנה למצווה" גדולה אף מן המצווה בעצמה! [=מכוח ההשתוקקות למצווה הכרוכה בעבודת ההכנה]. אי לכך, גדולה היא חשיבות אכילה ושתייה של "יום תשיעי" אף יותר מן צום העשירי, מכיוון שהינה מהווה 'הכנה' לצום הכפורים, ובתור שכזה נחשבת כצום של תשיעי ועשירי.

ולסיבה זאת אכן קבעו חז"ל: "כל האוכל ושותה בתשיעי – כאלו מתענה תשיעי ועשירי - ונחשב לו הדבר כמו שני ימי תענית.

(מפי כ"ק מרן אדמו"ר מוהרא"י זצלה"ה)

*

"וְהַפְתָּהֶם וְהָעָם הָעוֹמְדִים בְּעֶזְרָה, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא, מְפָרֵשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל בְּקִדְשָׁהּ וּבְטָהֳרָה, הָיוּ פוֹרְעִים וּמַשְׁתַּחֲוִּים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם..."

(מתוך "סדר העבודה" במוסף של ים הכפורים)

מה הפירוש "מְפָרֵשׁ יוֹצֵא" מפי כהן גדול?"

הגיד כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל בשם זקנו הקדוש אדמו"ר בעל "תפארת שלמה" זצ"ל מראדומסק, שמבאר הדברים בהקדם שאלת הגאון בעל "תוספות יום טוב" על המשנה³ שלכאורה מה רבותא הייתה ב"אזכרת השם" מפי הכהן הגדול ביום

² בחידושי למסכת יומא, דף פא ע"ב.

³ פרק שישי דיומא, משנה ב.

הכפורים, והרי בכל יום ויום היו הכוהנים בבית המקדש מזכירים את השם אגב ברכתם את ישראל, כמבואר במשנה⁴ "במקדש אומר [הכהן] את השם ככתבו"??

ומביא על כך מרן בעל "תפארת שלמה" משם רבנו האר"י ז"ל אשר גילה בקדשו, כי אזכרת השם מפי הכהן הגדול ביום הכפורים שגבה יותר מן אזכרת השם שבכל ימות השנה, לפי שביום הכפורים היה שם המפורש יוצא מעצמו מפיו של הכהן גדול, לגדול רוממות הכהן הגדול ושגב היום הקדוש. דבר כזה אירע אצל הכהן גדול רק פעם אחת בשנה, במהלך יום הקדוש והנשגב של יום הכפורים, ולא בשאר ימות השנה, שבהם היו הכוהנים הוגים את השם כדרכם בשפתותיהם.

וזהו הרמז בדברי המשנה:

"וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם... קָשְׁתָּיו שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא "מִפְּרִשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל", כלומר: כשהעם נוכח היה בפלא העצום שהשם הנכבד והנורא "מִפְּרִשׁ יוֹצֵא" מעצמו מפי כהן גדול – הייתה התרגשות הקדושה גואה אצלם ומגיעה לשיאים, עקב שגב קדושת הכהן הגדול שנחשפו אליה במראה עיניהם ובמשמע אוזניהם, עד שלרוב התפעלותם "הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִּים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם" ואומרים "פְּרוּף שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד"!! - מתוך שבח והודיה להשם יתברך על שככה לו צדיק נשגב בעולמו, המשרה קדושה וטהרה עצומה בעולם.

(כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל בשם זקנו הגה"ק בעל 'תפארת שלמה' זי"ע)

מהו לשון "העומדים בעזרה", והלוא גלוי וידוע כי מקומו של העם היה "בעזרה"?

ורגיל כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל להזכיר בעניין זה את מאמר קדשו של זקנו הכהן הגדול מאחיו הגאון הקדוש בעל "תפארת שלמה" מראדומסק זי"ע, שאמר לפרש בשם רבו הגאון הקדוש רבי ישעיה מפשעזבורז' זצ"ל:

כי באמת יש להבין, מניין שואב היה כהן הגדול ביום הכפורים עוז ותעצומות נפש כאלה, עד שהיה מסוגל להגות את השם המפורש באותיותיו?? והלוא לשם כך דרושים לבטח כוחות קדושה עילאיים ונשגבים באופן מיוחד??

התשובה היא – שכוחות הנפש הללו הושפעו עליו ממרומים מכוחם הגדול של ישראל, שזקוקים היו לעבודתו של הכהן הגדול. בהתאם לכך, קיבל הכהן הגדול כוחות עילאיים ושמיימים, שמכוחם התרומם למעלתו הנשגבה בעת אזכרת השם הנכבד והנורא, במהלך עבודת יום הכפורים.

⁴ פרק שביעי דסוטה, משנה ו.

וזהו הנאמר כאן: "והכהנים והעם העומדים בעזרה... כשהיו שומעים את השם הנכבד והנורא, מפורש יוצא מפי כהן גדול" – ומניין היה כהן הגדול שואב כוחות שמימיים נשגבים כאלה שיוכל לבטא את השם הנכבד והנורא באותיותיו?? התשובה לכך היא: "העם העומדים בעזרה!" כלומר: העם שעמד בעזרה עומד היה "לעזרת" כהן הגדול, וכוחו ליווה את עבודתו הנשגבה ביום הכפורים. ומכוחם של ישראל קדושים, יכול היה כהן הגדול להעפיל לדרגותיו השמימיות בעבודת קדשו.

לקט אמרים מספרי רבותינו הקדושים זי"ע ועכ"י

מאיזביצא ראדזין – ליום הכפורים

מצוות אכילה ושתייה בערב יום הכיפורים

"וְעִנִּיתֶם אֶת-נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב"

"וכי בתשעה מתענין, והלא אין מתענין אלא בעשרה? אלא כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי".

[יומא פא:]

מדוע אכן נחשבת האכילה ושתייה של תשיעי - כתענית?

אומר מרן הקדוש בעל "אורחות חיים":

מקרא קודש אומר⁵ "פִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם, פִּי עַל-כָּל-מוֹצָא פִּי-ה' יִחְיֶה הָאָדָם". ופירשו בספרים הקדושים, כי למרות שלעין האדם נדמה 'הלחם' כמאכל שכולו חומריות, הרי לאמתו של דבר בכל מאכל בעולם מצוי חלק אלוקי ממעל, הנובע ממאמר פי ה' שציווה על בריאת המאכל. חלק רוחני זה הטמון ומלוכש במאכל, נותן חיות לקיומו ומעניק חיים לאדם שאוכל את המאכל.

וכך הוא שיעור דברי הכתוב: "פִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם", היינו: חיותו של אדם אינה נמשכת מן הלחם הגשמי הנראה לעיניים, כי אם "עַל-כָּל-מוֹצָא פִּי-ה' יִחְיֶה הָאָדָם" החיות שבמאכל נובעת מן החלק הפנימי שמצוי בלחם ובכל מין מאכל, שהוא מהווה "מוצא פי ה'" שבקרבו.

⁵ דברים ח, ג.

במשך כל ימות השנה, אין האדם זוכה להבחין בחלק הפנימי שבלחם, שהינו מוסתר בחיצוניות המאכל. רק לקראת יום הכיפורים, בעת שיהודי משיל מעצמו את מלבושיו החיצוניים והגשמיים, באמצעות חמשת עינויי הגוף; ביום זה שבו ישראל נדמים כמלאכי השרת הניזונים ממוצא פי ה' באופן גלוי מבלי כל הסתר – או אז מתגלה לעיניהם העובדה, כי אף במשך כל ימות השנה לא מן גשמיות המאכל המה ניזונים, כי אם מאותו "מוצא פי ה'" המצוי בכל מאכל, שכולו רוחני והוא מהווה גרעין הקיום הפנימי שבמאכל – משם הם יונקים את מזונם האמתי.

מעתה יובן לנו מדוע "כל האוכל ושותה בתשיעי – מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי". שכן הודות לצום יום הכיפורים נמצאנו למדים כי אף 'אכילה בתשיעי' היא אכילה רוחנית שהינה באה בהתאם לרצונו יתברך, וכי חיות הפנימית שבנו יונקת מן אותו "מוצא פי ה'" הגנוז בקרב המאכל.

[סוד ישרים, לרבנו הקדוש "אורחות חיים" זללה"ה]

"וְעֵנִיתֶם אֶת-נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב" (ויקרא כג-לב)

"וכי בתשעה מתענין, והלוא בעשרה מתענין?
אלא לומר לך, כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה
עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי!"

[גמרא]

סח הרה"ח ר' ישראל הכהן אידלמן ז"ל, מוותיקי וזקני חסידי ראדזין:

"בדברי החסידות שהיה רבנו הקדוש בעל "תפארת יוסף" מראדזין זצוק"ל משמיע בארוזני החסידים על שולחנו הטהור בסעודת ערב יום הכפורים, היה מרן רגיל להסביר את מאמרם ז"ל "כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאלו התענה בתשיעי ועשירי" - בזה האופן:

'איש ישראל, מוכן מעצם טבעו להקריב את נפשו למען כבוד שמו יתברך, לשבת כל יום ויום בתענית ולצום 'תשיעי ועשירי'. ומדוע אינו עושה כך, אלא אוכל בתשיעי?? אין זאת אלא מפני שהבורא ב"ה ברא את האדם מגוף ונפש ביחד, ועבודת השם אינה אפשרית כי אם בגוף המהווה לבוש חיצוני לנשמה. לפיכך אני אוכל ושותה, בכדי לקיים את הנשמה שבגוף ולעבוד את בוראי בגוף ברוח ובנשמה - כפי שנבראתי מיזדו יתברך".

'השם ב"ה ציווה אותנו בתורה, שנעבוד אותו בעשירי בצום ובעינוי הגוף. הלכך הנני אוכל ביום התשיעי, כי אחרת לא אוכל לקיים מחר ביום העשירי את רצון הבורא שציוונו לצום ביום זה! וזה הפירוש של "כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי"! כי יום זה נחשב רצון הבורא במאכל, כמו +עשירי בתענית.

'וזהו גם שאומר דוד המלך ע"ה נעים זמירות ישראל בספר תהלים: "נִפְשִׁי בְּכַפִּי תָמִיד, וְתוֹרַתְךָ לֹא נִשְׁכַּחְתִּי"⁶! בכף היד הלוא מחזיקים דבר, שמוכן בידינו למסרו לאחר. אומר דוד המלך אל השי"ת: מחזיק אנוכי "נִפְשִׁי בְּכַפִּי" מוכן תמיד למסרה למענך אלוקים, ומדוע אינני מוסרה?? מפני כי "תוֹרַתְךָ לֹא נִשְׁכַּחְתִּי" והרי אי אפשר לי להגות בתורתך ולקיים מצוותיה, מבלי שתהא הנפש נתונה בתוך נרתיק הגוף"...

[=מתוך מאמר שנכתב לזכר כ"ק מרן אדמו"ר רבי שמואל שלמה זצוק"ל הי"ד, בשנת תשי"ב - במלאות עשר שנים לעלותו בסערה השמימה על קידוש השם]

*

צום יום הכיפורים

דברים גבוהים ורמים מוסר לנו מרן הקדוש אדמו"ר בעל "מי השלוח" זי"ע מאיזביצא - אודות צום יום הכפורים.

ביום צום הכפורים - אומר רבנו "מי השלוח" - אין היהודי ניזון מן המזון הגשמי כדרך כל ימות השנה, שכן התורה הקדושה שהורתה לאדם דרך של "וְיָחַי בָּקֶהם"⁷ באכילה ושתיה, הפקיעה ביום זה מן האדם את האכילה והשתיה 'הרגילה'.

תחת זאת, אדם שמענה את עצמו ביום קדוש זה לכבוד שמים, נוטל חיותו מן "שפע הקודש" שמחיה אותו, היינו מן "מזון העליון" שהינו בבחינת "לֶחֶם אֲבִירִים"⁸! זהו אותו 'לחם שמימי' אשר הימנו ניזונו ישראל במשך ארבעים שנותיהם במדבר, אלא ששם נזקקו על כל פנים לממשות קלושה שתהא במזון בדמות "מֶן" שירד להם, אשר נמס בכף ידיהם⁹, ואלו כאן ביום קדוש ונשגב זה יורד שפע הקודש מן השמים מבלי אחיזה גשמית כלל.

⁶ תהלים קיט, קט.

⁷ ויקרא יח, ה.

⁸ "לֶחֶם אֲבִירִים אֵכֵל אִישׁ", תהלים עח, כה. רש"י: לחם שהוא מובלע באיברים [=אבירים] אותיות 'איברים'.

בזאת מסביר רבנו הקדוש "מי השלוח" את מקום "הסוגייה" שעוסקת ב"מן" שאכלו ישראל במדבר, שהיא מרוכזת בפרק "יום הכפורים" העוסקת בהלכות צום הכפורים. לפי ששם אכן מקומה של סוגיית אכילת המן העוסקת בלחם שמים - לפיכך מצאו לנכון חכמינו ז"ל, שידעו שורש כל דבר ברוח קודשם, לקבוע את ענייני המן בפרק זה שעניינו "מוצא פי ה'" אשר מחייה את האדם במהלך יום הכפורים.

לאור זאת, מגלה מרן הקדוש "מי השלוח", סגולה לפני האדם להינצל מ'בולמוס' שתוקפו לאכילה ביום הכפורים [=באופן המותר בצום!] שיזכיר בפיו את הפסוק שבפרשת המן¹⁰ "וַיִּקְרָאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן. וְהוּא פָּזַר עֹד לָבָן, וְשָׁעָמוּ כְצַפְיִיחַת בְּדָבָשׁ" - ויינצל על ידי כך בס"ד.

[**"מי השלוח"** חלק שני, למסכת יומא. וראו בספר הקדוש "פרי צדיק" להגה"ק רבנו צדוק "הכהן" זי"ע תלמיד רבנו הקדוש, במאמרו לערב יום הכפורים, שהרחיב בעניין]

עינויים של יום הכיפורים

עניין עינויי יום הכפורים - מבארו מרן בעל "אורחות חיים" זי"ע כפי דרכו בקודש:

בקרב כל יהודי חבוי נקודה פנימית טהורה, שלעולם אינה נפגמת. אף כאשר סר יהודי מדרך הישר חלילה, נקודה פנימית זו ממשיכה לרחוש בעמקי לבו, ומכוחה הנו יכול תמיד לחזור בתשובה. לפי שאינו צריך אלא להסיר מעל עצמו אותם "פגמים צואים"¹¹ היינו לבושים החיצוניים שנפגמו בעקבות החטא, ועקב כך הנו יוצא טהור ונקי.

ביום הכיפורים, דן הקב"ה את פנימיות ליבם של ישראל. ממילא עשוי כל יהודי לזכות בדין, באם ישיל מעל עצמו את חיצוניותו החומרית שמכסה על פנימיותו, ואז יתברר ויתגלה כי בתוך תוכו הינו 'קדוש וטהור'.

לכן ביום קדוש זה אנו מענים את גופינו בחמשה עינויים ומונעים הימנו את צרכיו החומריים. בכך הננו מתכוונים להשיל מעל עצמינו את החיצוניות שלנו שנפגמה בגין החטא, ולטהר את חושינו הגופניים לגמרי - עד כי נעמוד לפניו יתברך בנקודה הפנימית שבליבנו, שהיא כאמור טהורה בעליל.

[**"סוד ישרים"** לערב יום הכפורים, אות ג']

¹⁰ שמות טז, לא.

¹¹ על פי: זכריה ג, ג-ד.

"כל נדרי"

פֶּל נְדָרִי וְאֶסְרִי.. דָּאֶסְרָנָא עַל נִפְשָׁתָנָא...

מה טעם נהגו ישראל קדושים באמירת "פֶּל נְדָרִי", שביסודו הינו "התרת נדרים" - בליל יום הקדוש??

מאיר על כך רבנו הקדוש בעל "בית יעקב" זי"ע:

דינם של ישראל בימים הללו, הינו על עצם זכאותם לשמש בתור "עם השם", מול יתר אומות העולם. שכן השטן מעורר מדי שנה בשנה קטרוג כנגד עצם בחירתם של ישראל על פני יתר העמים ולשונות, המתיימרים אף הם להשתייך אל השי"ת כביכול. אי לכך, מתעורר בימים הללו צורך נחוץ מצד ישראל להוכיח "פִּי חֵלֶק ה' עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבְל נִחְלָתוֹ"¹² – שאכן רק ישראל ראויים להיות עמו ונחלתו של הקב"ה, ואין בלעדיהם אומה הנכונה להיקרא 'עם השם'.

השתייכות זו של ישראל לחלקו של הקב"ה – באה היא לידי ביטוי בכך, שישראל אינם נאחזים בשום כוח כלשהו, מלבד מבטחם בהשם יתברך. אין הם סומכים על עצמם בשום נושא ועניין – לא בלבד בתחומי ענייני "עולם הזה" הנתונים תחת השגחתו יתברך, אלא אף בתחום הנהגתם האישית אין ישראל משימים עיקר מבטחם בכוחות עצמם וביכולת ההתגברות שלהם כביכול, אלא סומכים רק על כוח השם יתברך אשר "אלמלא עוזרו אינו יכול לו!" ללמדך כי ישראל נסמכים רק על הקב"ה, אשר "אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ".

אומר רבנו ה"בית יעקב":

זוהי הסיבה והטעם לכך, שתיכף עם כניסת היום הקדוש, נהגו ישראל קדושים באמירת סדר "כל נדרי".

שכן מהו תוכן "פֶּל נְדָרִי"?

עיקרו של "כל נדרי" הינו "התרת נדרים" וקונמות ושבועות "דָּאֶסְרָנָא עַל נִפְשָׁתָנָא". המדובר בדרך כלל בנדרים ושבועות וקונמות וקבלות בלב שנועדו להבטיח את עמידתנו במשימות הרוחניות והנפשיות שהננו נוטלים על עצמנו במהלך השנה. "נדרים" הללו אמורים לשמש בידנו כזרז לקיום המצוות וכתריס בפני כישלונות ומעידות, והם מעניקים לאדם איתנות וכוח עמידה בדרכו בחיים.

¹² דברים לב, ט.

באה "התרת נדרים" זו בליל יום כיפור, ומדגישה כי עמידתנו אינה תלויה ב'גדר' או נדר כלשהו, בקונם כזה או אחר שהננו מקבלים על עצמנו – פעולות ראויות כשלעצמן. כל הללו אין בכוחן להעניק לנו 'רשת ביטחון' להצילנו בכל מצב, שכן בסופו של דבר אנו תלויים ועומדים בעזרתו יתברך שהינו **"אֲדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ, בְּלִתְּךָ אֵין לְהוֹשִׁיעַ"**! הננו סמוכים על חסדי שמים בלבד, כאשר אלמלא רצון השם יתברך ועזרתו איננו מסוגלים לעשות דבר וללכת אף פסיעה אחת בחיים!

מכוח התרת נדרים זאת שמתבטאת כאמור באמירת נוסח **"כָּל נִדְרֵי"** – עולה ביתר שאת הוכחה לכך, כי ישראל הם עמו ונחלתו של השם יתברך ואין לזולת חלק עמם. שכן מי מבין אומות העולם מסוגל הנו לפתח הישענות מוחלטת כזו על חסדי שמים?? רק ישראל קדושים שהם דבוקים בבורא עולם בבחינת **"אין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים"** מסוגלים לכך, במהותם הקדושה והמרוממת!

לאור הכרזה כזו באמירת **"כל נדרי"** – אין ספק כי **"אֲשִׁירְכֶם יִשְׂרָאֵל, לִפְנֵי מִי אַתֶּם מְטַהְרִים וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם - אֲבִיכֶם שֶׁבַשְׁמַיִם"**! והוא יתברך מקיים בנו בכל שנה ושנה כמאמר הכתוב **"כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם"**!

(**'סוד ישרים'** לערב יום הכיפורים, עניין ל, בשם רבנו הקדוש **"בית יעקב"** זי"ע)

ליל יום הכפורים

מיקירי ירושלים לא היו ישנים כל הלילה, כדי שישמע כהן

גדול קול הברה, ולא תהא שינה חוטפתו (יומא יט:)

העיר על כך רבנו הקדוש בעל "אורחות חיים":

צאו וראו, עד לאיזו דרגה מופלגת באהבת ישראל התרוממו **"מיקירי ירושלים"** - ברצונם לסייע ביד הכהן הגדול בליל יום הכיפורים, שלא תחטפנו שינה.

שכן על מנת להקל על כהן הגדול בערנותו בליל יום הקדוש, היו **"מיקירי ירושלים"** עומדים וניעורים בחביון בתייהם, כאשר איש לא ראה ולא ידעם, לבלתי נתון תנומה לעפעפיהם במשך כל הלילה - רק בכדי שיתהווה **'קול הברה'** מפעולותיהם ותנועותיהם של אנשים רבים הניעורים בלילה, קול מתפשט למרחוק. וזהו שסייע ביד הכהן הגדול בערנותו, שלא תהא השינה חוטפתו!

הביטו וראו עד היכן עמקו מחשבותיהם ומעשיהם של **מיקירי ירושלים** לתועלת הכהן הגדול ועבודתו בקודש, בבואו לכפר על עם ישראל **"אחת בשנה"**!

*

'יום הכפורים' עומד מחוץ למערכת הנהגת הבריא

נִיְהִי-עָרֵב נִיְהִי-בֶקֶר, יוֹם אָחָד (בראשית א, ה)

"יום אָחָד" – זה יום הכיפורים, שנתן להם
הקדוש ברוך הוא לישראל יום אחד להתכפר בו.

(מדרש רבה, בראשית ג)

היכן נרמז 'יום הכפורים' בתיבת 'יום אָחָד' שבכתוב?

מבאר רבנו הקדוש "מי השלוח":

הכתוב מכנה את יום הראשון בבריא בתואר "יום אָחָד". ולכאורה, לפי סדר ימי
הבריא היה עליו להתכנות "יום ראשון" כדרך שמכונים שאר הימים: "יום שני,
יום שלישי" וכן הלאה?¹³

אלא שלאמיתו של דבר, יש הבדל מהותי בין מושג "יום אחד" לבין מושג "יום
ראשון": "יום ראשון" הנו בעל ערך שווה עם שאר הימים, ועם זאת הוא עומד בפני
עצמו כ"ראשון בין שווים". ואלו "יום אָחָד" לעומתו, מהווה כמין יחידה בפני עצמה
שמצויה מחוץ למערכת שאר הימים.

"יום אחד" בשנה יש שהוא עונה על הגדרה מיוחדת זו – והוא "יום הכפורים"!

"יום הכפורים" לפי הגדרת חז"ל, הינו יום "יוצא דופן" מבין שאר ימות השנה,
שבעוד במשך כל השנה יש רשות לשטן לקטרג, הרי ב"יום הכפורים" ניטלת הימנו
יכולת זו והנו מנוע מללמד חובה על עם ישראל. אף גימטרייה של שמו מלמדת על
כך כמאמר הגמרא¹⁴ "השטן" בגימטרייה שס"ד, שהם שס"ה ימים חסר 'אחד', כנגד
'יום הכפורים' שבו הינו נטול כוח לחלוטין. דבר זה כשלעצמו מעיד על כך כי ב'יום
הכיפורים' שוררים חוקים משונים מבשאר הימים, ואין יום זה כלול במערכת
המוכרת של ימות השנה, הלכך הריהו נסתר מעין המערכת הרגילה שאינה 'מבחינה'
בו כל עיקר. ביום זה מתאחדים ישראל שהם 'אחד' עם הקב"ה כביכול, המוגדר
כ'אחד שאינו בכלל החשבון' (=סדר 'פתח אליהו' שבזוהר הקדוש)

¹³ וכן הקשה במדרש במדבר רבה (נשא, פרשה יג, אות ח).

¹⁴ יומא כ, א.

לפיכך נדרשת תיבת "יום אחד" שבסדר הבריאה על 'יום הכפורים'. שכן יום קדוש ונשגב זה אכן "אחד" ומיוחד הוא, ואין שני לו! יום שהנו מצוי לגמרי מחוץ למערכת סדרי הבריאה, מכל הבחינות.

(מי השלוח חלק ב', פרשת תצווה)

בגמרא מבואר, כי השטן אין בכוחו לקטרג ביום הכפורים, ואף הגימטרייה של שמו (364) מעיד על כך, שרק שס"ד יום בשנה בכוחו לקטרג, מלבד ביום הכפורים.

על שום מה באמת אין בכוח השטן לקטרג ביום זה?

מאיר רבנו בעל "אורחות חיים" זי"ע, בספרו הקדוש "סוד ישרים":

כוחו של השטן לקטרג מתרכז מטבעם של דברים בתחומים הגבוליים של "עולם הזה", שהם מתמצים בהגדרה המשולשת של "עולם, שנה, נפש"¹⁵. היינו: "עולם" (=מקום), "שנה" (=זמן) "נפש" (=אדם שבבריאה). הקטרוג המצוי בפיו הנו: "פלוני חטא בחטא פלוני, בשעה פלונית ובמקום פלוני".. כוחו של קטרוג כזה תחום בהכרח במרחביו החומריים של עולם הזה, אשר כלולים במשולש תחומים האמור.

והנה במהלך "יום הכפורים" שהינו יום הקדוש ונשגב שבשנה – מזריח השם יתברך לתחום העולם מאורו העליון והאינסופי, עד כי ממדי עולם הגבוליים מקבלים תכונת "אינסוף" שהם מעבר לגבולות החומריים המוכרים, כדלקמן:

בממד "נפש" שבבריאה נצפה ביום זה שינוי עצום בתחום 'נפש' האדם, כאשר הכהן הגדול שנכנס לבית קדשי הקדשים מגיע לידי "התפשטות הגשמיות" כפשוטו. שכן כך מפורש הדבר במאמר חז"ל על הפסוק¹⁶ "וְכָל-אָדָם לֹא-יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ", מקשים חז"ל, וכי כהן גדול לאו אדם הוא?! אלא, משיב המדרש "אמר רבי פנחס: כהן גדול בשעה שנכנס לבית קודש הקדשים, היו פניו בוערות כלפידים, ודומה למלאך ה' צב-אות"¹⁷!

ביום קדוש זה – מתחוללת אם כן התרוממות בקרב 'נפש' האדם אל מחוץ לגבולות הבריאה, והיא מגיעה לשיא עם כניסת הכהן הגדול לקודש הקדשים, שמתעלה אז למדרגת מלאך שרת.

¹⁵ על פי: ספר יצירה.

¹⁶ ויקרא טז, יז.

¹⁷ ויקרא רבה, פרשה כא, יב.

אף בקרב תחום "מקום" שבבריאה, נוכחים הננו בשינוי כביר במהלך יום זה, שהרי במהלך עבודתו לפני ולפנים נכנס כהן הגדול לאתר שבו גבולות "מקום" בבריאה אינם תופסים כלל, כפי שהעידו חז"ל "מקום ארון אינו מן המידה"¹⁸!

כמו כן מצד ממד "הזמן" בבריאה יום הקדוש הזה עומד מחוץ למערכת העיתים, והינו בבחינת תמצית של ימות השנה, בהיותו מובחר שבהם.

מסיק רבנו הקדוש בעל "אורחות חיים":

ממדים יוצאי דופן הללו המאפיינים את יום הכיפורים, גורמים לכך כי "השטן" אינו מסוגל לשלוט ביום זה. שכן שליטת כוחו הינה מוגבלת כאמור למרחבי 'זמן' ו'מקום' שביקום, ולתחומי 'נפש' האדם שבגבולי 'עולם הזה', ואלו יום הקדוש ונשגב "יום הכפורים" אינו נכנס כל עיקר להגדרות אלה, בשום היבט ותחום. יום הכיפורים מצוי הנו מחוץ למסגרת "זמן"; ממד "מקום" אינו תופס בו כלל, ואלו 'נפשות' ישראל מתעלות בו ביום אל מעבר לגבולי "עולם הזה" והם נדמים כמלאכים – הלכך בתנאים כאלה שמופקעים מכל מסגרת חומרית, אין למקטרג שום יכולת ושליטה!

(**"סוד ישרים" על יום הכפורים, אות יא**)

יום הכיפורים - כולל כל העיתים שבבריאה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן אָחִיךָ, וְאֵל יִבְא בְּכָל-עַת אֶל-הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת, אֶל-פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ (ויקרא טז, ב)

"וְאֵל יִבְא בְּכָל-עַת" – זה יום הכפורים, "אֶל-הַקֹּדֶשׁ" – לרבות שאר ימות השנה. (תורת כוהנים, ספרי)

מדוע מכונה הנו יום הכיפורים 'בְּכָל-עַת'?

מאיר מרן בעל "מי השלוח":

על שום שביום גדול וקדוש זה של **יום הכפורים** מגלה הקב"ה את עומק אהבתו כלפי עם ישראל, ובפרט בעיצומה של עבודת כהן הגדול בשעה שהוא נכנס לפני ולפנים לתוך קודש הקדשים, אתר שהנו בבחינת מקום כללי כשהוא כולל כל נֶשֶׁם

¹⁸ מגילה י', ב. וראו לקמן בעניין מוגדר זה.

'מקום' שבעולם, לצורך הכנסת והוצאת הכף והמחתה של קטורת כמאמר "פי בעֶנֶן אֲרָאָה על-הכפֶּת" ¹⁹.

יום זה בשנה מהווה אפוא "תמצית שבתמצית" מכל העיתים שבכללות ימות השנה, היות שהוא מהווה בחינת 'ייחוד' שבין הקב"ה לבין כנסת ישראל.

הלכך הולם היטב כינוי המיוחד "בְּכָל-עֵת" את 'יום הכיפורים'.

("מי השלוח" חלק שני, פרשת אחרי)

ט ה ר ת י ו ם ה כ פ ו ר י ם

פי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מפל חטאתיכם... (ויקרא טז, ל)

אמר רבי עקיבא: 'אֲשֵׁרִיכֶם יִשְׂרָאֵל! לִפְנֵי מִי אַתֶּם מְטַהְרִין, וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם - אֲבִיכֶם שְׁבַשְׁמִימִים, שְׁנֹאֲמַר "וְזָרְקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם" (יחזקאל לו), וְאֹמַר 'מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל' (ירמיה יד) מֵה מִקְוֵה מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים, אֵף הַקֵּב"ה מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל!'

[משנה מסכת יומא, פ"ח]

אומר מרן בעל "תפארת יוסף", ששני סוגי טהרה קיימים בעם ישראל: סוג טהרה אחד המגיע מצד בני ישראל, שהם מתעוררים להתקדש ולהיטהר לפני אביהם שבשמים בבחינת "אתעוררתא דלתתא" (=התעוררות שמגיעה מלמטה) - במטרה לדבוק בקדוש ברוך הוא באמצעות זיכוך ליבם לשמים.

אך ישנו סוג טהרה נוסף שמגיע מכיוונו של השם יתברך עצמו, השולח לליבו של יהודי התעוררות לתשובה ומעשים טובים שמקדשת את הנשמה ומטהרת הלב בבחינת "וְזָרְקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים, וְטָהַרְתֶּם". התעוררות זו מכונה "אתעוררתא דלעילא" (=התעוררות שבאה מלמעלה) – והיא מזריחה בנפש איש ישראל אור נעלה, שעל ידו מגיע היהודי לידי ההכרה המרוממת כי "ד' הוא הָאֱלֹהִים" ²⁰!

החילוק שבין שני סוגי טהרות אלה הינו - שבעוד שבטהרה המגיעה מצד האדם עשויה הטהרה לחלוף כעבור זמן מה; אור ה' עלול לחזור ולהיסתר מעיני האדם, וההתעוררות שבלבו יתכן שתתמוסס כליל. לעומת זאת, בעת שהקב"ה בעצמו מטהר את לב האדם – נשמרת הטהרה באופן קבוע בליבו כיתד שלא תימוט; שכן, רוח טהרה שמגיעה הישר מידו יתברך, הינה כוח נצחי הנשאר לעד.

¹⁹ ויקרא טז, ב.

²⁰ מלכים-א, יח-לט.

וזהו שאומר רבי עקיבא:

16

"אֲשֶׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, לִפְנֵי מִי אַתֶּם מְטַהְרִים" עצמכם, כלומר, הוו יודעים לפני מי אתם זוכים להתקדש ולהיטהר "וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם" לאחר שקיימתם את חלקכם: "אֲבִיכֶם שְׁבִשְׁמִים!" הוא יתברך הוא זה שמוסיף טהרה על טוהרתכם. אי לכך ברור מעל לכל ספק, כי טהרה זו המגיעה מעמו יתברך תישאר חקוקה בליבכם לתמיד. ו"אֲשֶׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל" שהנכם זוכים לזאת!

[תפארת יוסף]

נס "עומדים צפופים ומשתחוים רוחים"

"וְהַפְּהִנִים וְהָעַם הָעוֹמְדִים בְּעֶזְרָה, פִּשְׁקֵיו שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא מִפְּרֹשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד."

במשנה במסכת אבות²¹ מבואר, כי בעת ההשתחויה בבית המקדש, היה מתרחש נס ופלא לנוכחים שהיו "עומדים צפופים, ומשתחוים רוחים". נס מיוחד זה, הנו נמנה בין עשרת הניסים הקבועים שהיו קורים לאבותינו בבית המקדש²².

מאיר בזאת מרן רבנו גרשון חנוך העניך זללה"ה בעל "אורחות חיים", בפתחה לספר של אביו הקדוש מרן "בית יעקב" זי"ע - ואלה דבריו:

הנס שאירע כאן, מן ההכרח שלא פעל על מידות העזרה שבבית המקדש, שהייתה מתרחבת כביכול באופן ניסי כדי שתכיל את כל הקהל הרב ועצום שהתאסף בבית המקדש. שכן העזרה מוכרחה הייתה להישאר במידותיה המדויקות כפי שנמסר בנבואה לשלמה המלך בעת בניית בית המקדש והיה אסור שתחרוג אף במשהו מקבלה זו, כמאמר הכתוב "הַכֹּל בִּקְתָּב מִיַּד ה' עָלִי הַשְׁכִּיל"²³! ומכל מקום, למרות שממדיה של העזרה נשארו בדיוק כמקדם, היה מתרחש בה נס כה עצום, עד שגם כאשר היו "עומדים צפופים" תכף לאחריו היו "משתחוים רוחים"!

אי לכן, קובע מרן, בהכרח שהיה הנס מתבטא מצד 'החומר' כאשר בו זמנית נכח איש על מקום של רעהו ממש, מבלי שיצטרך עקב כך להתבטל מפניו, שכן 'חוקי הטבע' לא פעלו במקום זה כדרכם בכל המקומות, רק 'פעלו' באופן מיוחד ו'שונה' מן

²¹ השוו במשנה פרק חמישי דאבות, משנה ה.

²² שם.

²³ דברי הימים-א, כח.

הרגיל! לא הייתה סתירה במציאות זו כאשר האחד נכח על מקום של חברו ממש, ושום דבר במציאות אחד לא היווה הפרעה או 'מניעה' ומכשול על דרך מקום רעהו.

מכוח מה פעל אז הנס הזה? מסביר מרן:

מפאת המאמין בהשם יתברך באמת, אין תופעה כזו בגדר נמנע כל עיקר, שכן אף השגת האדם לפיה אין גשם וחומר אחד יכול להיכנס לתחום חברו הינו 'שכל נברא' מהשם יתברך! וכשם שאפשרי מצדו יתברך חוק 'טבע' כזה, כן לא ייבצר הימנו חוק טבע אחר בבחינת אמרם ז"ל "מי שאמר לשמן וידלוק, יאמר לחומץ וידלוק"²⁴! אלא שבדרך כלל אין בני אדם מצויים בדרגה כה נעלה עד שיזכו לקבל ולחוש במציאות מופלאה ויוצאת דופן כזו, הלכך פועלים עליהם חוקי הטבע 'הרגילים' שאינם מאפשרים הנהגה כזאת. אמנם בעת היות ישראל מצויים ב'בית עולמים' במקום שאודותיו נאמר בכתוב "וַהֲיוּ עֵינֵי וְלִבִּי שָׁם כְּלִי־הַיָּמִים"²⁵, אך 'טבעי' היה בעיני הנוכחים שיתרחשו במקום כזה ניסים חורגים מדרך הטבע. ומכוח קדושת השגה זו שהעפילו אליה במקום זה, היו זוכים להנהגה נסית ומיוחדת זו!

כל זאת התאפשר כאמור, לאור דרגתם הנשגבה של ישראל שהגיעו אליה בעת הימצאם במקדש, ובפרט מכוח הקדושה הרבה שאפפה אותם בשעה אשר "היו שומעים את השם הנכבד והנורא, מפרש יוצא מפי כהן גדול בקדשה ובטהרה"²⁶! השגתם של ישראל הרקיעה אז שחקים והגיעה לכלל רמה כזאת, עד שהיו רואים ותופסים בדעתם עניינים מופלאים מעל סדר הבריאה, והודות לכך חווים היו תופעה ניסית מסוג של 'עומדים צפופים ומשתחוים רווחים' ואף 'מבינים' זאת כפי השגתם, למרות שברגיל תופעה כזו אינה מושגת בדרך השכל.

אלא שכל השגתם הגבוהה הלזו לא הייתה מחזיקה זמן רב, והיו תיכף חוזרים אל 'חיק הטבע' כביכול. ברגע שהשגתם המיוחדת הגיעה לכלל סיומה 'דעכה' השגה זו ונסתתמה מהם לבלי שוב, כאשר בד בבד חזרו חוקי הטבע לשרור בהם כבראשונה.

בזאת מסביר מרן זללה"ה דברי 'תלמוד ירושלמי' בעניין, הקובע כי 'עשרה פעמים היה הכהן הגדול מזכיר את השם ביום הכפורים.. הקרובים היו נופלים על פניהם, והרחוקים היו אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', אלו ואלו לא

²⁴ תענית כה, א.

²⁵ דברי הימים-ב, ז-ז.

²⁶ נס של "עומדים צפופים ומשתחוים רווחים" בלט בעיקר ביום הכפורים, כשכל ישראל התכנסו לעזרה, ובפרט כאשר היו 'כורעים ומשתחוים' והיו מתוודים באופן שלא ישמע איש את חברו. והיה נוצר מרחק של ד' אמות.

היו זזים משם עד שהשם מתעלם מהם שנאמר **"וְהַשָּׁמַי לְעֵלָם"**²⁷ - **לְעֵלָם כְּתִיב**
[=מלשון העלם], היינו שנעלמה מהם הארת זה השם"²⁸!

פירוש הדבר, אומר מרן, שבעת שמוע הנוכחים את השם המפורש יוצא מפי כהן גדול, אזי לגודל קדושתם השיגו בשכלם הנס ופלא של **"עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמְשֻׁתְּתִים רַנְחִים"**. ואלו מרגע שנעלמה מעיניהם קדושת השם הנכבד והנורא, חזרו אל הנהגת הטבע ונעלמה מהם כל השגתם.

[**'ההקדמה והפתיחה'** לספר הקדוש **"בית יעקב"** על בראשית]

סדר העבודה

הוציאו לו את הכף ואת המחתה.. (יומא מ"ז.)

אומר רבנו הקדוש **"אורחות חיים"** זי"ע:

בעת כניסתו של הכהן אל בית קודש הקדשים, היה הוא נוטל עמו את **"הנקודה הפנימית"** הרוחשת בליבות בני ישראל. **"נקודה פנימית"** זו הינה עדות לישראל **"כִּי חֵלֶק ה' עִמּוֹ"**²⁹ ושורשם נטוע בקדושה, וכי זכים וטהורי לב המה. עם קדושה זכה זאת היה כהן הגדול **"מליץ יושר"** עבור עם ישראל מול פני קודש הקדשים - כשהוא מעורר עליהם רחמים ומבקש שיצאו מלפניו יתברך זכאים בדין.

דבר זה רמוז ב**"קטורת"** שהיה הכהן גדול נוטל עמו ביום הכפורים לתוך **"לפני ולפנים"**. קטורת מיוחדת זו של יום הכיפורים, עשויה כנודע **"דקה מן הדקה"** שרומזת לכך כי בני ישראל בעומק לבם מקננת בהם נקודה פנימית בבחינת **"דקה מן הדקה"**, שבאמצעותה הם קשורים בקשר אמיץ אל בורא העולם.

זכות זו עומדת לישראל בכל עת, ואותה נקודת זכות היה הכהן הגדול מזכיר בפני יושב הכרובים עם הכנסת קטורת **'דקה מן הדקה'** לקודש הקדשים ביום הכיפורים.

[סוד ישרים]

וְנָתַן אֱהֲרֹן עַל-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִם גִּלְלוֹת, גִּזְרֵל אֶחָד לָהּ'... (ויקרא טז, ח)

קשר עליון שבין עם ישראל לקדוש-ברוך-הוא, הינו קשר עמוק ונצחי כמאמר הידוע בספר **"הזוהר הקדוש"**: **"ישראל, קודשא בריך הוא, ואורייתא – חד הם"**³⁰!

²⁷ שמות ג, טו.

²⁸ ירושלמי יומא, פרק שלישי הלכה ז.

²⁹ דברים לב, ט.

³⁰ זוהר הקדוש חלק שלישי, דף עג ע"ב.

קשר שמימי זה, נשגב הנו מבינתנו ומצוי מעל תפיסת האדם. הודות לקשר עליון זה, גדול כוחם של מעשים טובים הנעשים מצדם של ישראל, לפי ששורש ישראל הנו נטוע במקור הקדושה, הלכך אף בעת שמצוותם נעשית ללא כוונה הראויה, נודעת למעשיהם השפעה עצומה בשמי עליונים.

והנה עבודתו של כהן גדול ביום הכפורים, מתמצה הייתה בפעולת "בירור הרע" מתוך ליבות בני ישראל, כאשר באמצעות בירור האמור נשארים היו ישראל זכים וטהורים. עבודה עילאית זו נעשתה באמצעות פעולות המראות **כי שורש ישראל נטוע בקדושה של מעלה**, כאשר בעת חזרתם בתשובה מוסר מהם כוח הרע לגמרי – והם נעשים זכים ומטהרים.

פעולת "הטלת גורלות" על שני שעירי יום הכפורים, נועדה למען התכלית האמורה. שכן "גורל" מעצם טיבו ומהותו מהווה פעולה הנקבעת "מבלי דעת" כלל, ודעת אדם אינה שותפה בה כל עיקר. הגורל הנו דבר המוכרע באורח שמימי, באופן שלמעלה מהשגת אנוש. 'גורל' שעל השעירים היה קובע את מקומם של ישראל לצד "השם", בניגוד לאומות העולם שהולכות לצד אחר לחלוטין, וזאת לפי שישראל שורשם מעוגן בקדושה, בניגוד לאומות. הלכך מעשיהם של ישראל נגזרים ממקור הקדושה, בניגוד לאומות שכל מעשיהן נפעלים בחיצוניות ואין בהן קדושה כלל.

וזהו שאמרו חכמינו ז"ל: מכיוון שגורל "לשם" היה נופל בימינו של הכהן גדול, היה הדבר מהווה סימן טוב עבור בני ישראל. שכן סימן זה היה מעיד כמאה עדים על כך, ששורשם של ישראל נעוץ בקדושה עליונה ונשגבה, ואינו תלוי כלל בדעת ובהשגת אדם. **נשגב הינו מבינת אנוש, וממקור קדוש יהלך!**

[בית יעקב]

*

והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל, יעמד-חי לפני ה' לכפר עליו, לשלח אתו לעזאזל המדברה (ויקרא טז, י)

עד מתי יהא זקוק להיות 'חי'? עד שעת מתן דמים של חברו (=שעיר לה')
[יומא סה.]

למעשה, היה "שעיר לעזאזל" נשאר חי עד לגמר עבודות הקורבנות שביום הכפורים. הקרבת "שעיר לה" מסמן היה את גמר קורבנות היום בבית המקדש

כמאמר הכתוב³¹ "וְכָל־הַמִּכְפָּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֱהֹל מוֹעֵד... ולאחר מכן "וְהִקְרִיב אֶת־הַשְּׂעִיר הַחַי"!

מאיר בזאת רבנו הקדוש מרן "אורחות חיים":

עובדת הישארותו בחיים של "שעיר לעזאזל" עד לגמר עבודות יום הכפורים – יש בה הוראה חשובה עבור כלל בני ישראל.

שכן מה בעצם תפקידו של "שעיר לעזאזל"? תפקיד "שעיר לעזאזל" הינו לשאת את עוונותיהם של ישראל אל "ארץ גזרה", ולהידחות יחד עמם לעמקי פי תהום.

אי לזאת תצווה לנו התורה, כי אותו השעיר שנושא עליו את עוונות בני ישראל יישאר בקיומו, עד כלות כל סדר עבודת הקורבנות.

דבר זה מסמל את המגמה האלוקית שמכוונת להשאיר בחיים את השעיר לעזאזל כל כמה שאפשר, על מנת 'שבינתיים' יוכלו עוד ועוד מכישלונותיהם של ישראל 'להתברר' לטובה. שכן, כל זמן שניתן להציל 'ניצוץ' חי וטוב מעומק לבם של ישראל – מצווים ועומדים הננו לדאוג על ניצוץ זה "לבל יודח ממנו נידח"! כדי שאף נקודה טובה בבני ישראל לא תלך לאיבוד לחינם, חס ושלום.

רק עם סיום עבודות היום, לאחר שמוצה כל מאמץ אפשרי על מנת "למשוך" מרשות החיצונים כל נקודה טובה מישראל כדי להחזירה לתוך גבולות הקדושה – או אז היו משלחים את השעיר לעזאזל "בְּיַד־אִישׁ עֹתִי הַמִּדְבָּרָה" להיותו נדחה יחד עם העבירות שהן בלתי ניתנות לתיקון - לאבדון עולם.

ללמדנו עד כמה מצווים ועומדים אנו להשגיח על כל "ניצוץ" מישראל ולפעול למענו ככל שניתן, לבלתי יודח מן הקדושה!

("סוד ישרים" ליום הכפורים)

*

וְכָל אָדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאֱהֹל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ (ט"ז, יז)

"וְכָל אָדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאֱהֹל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ". וכי "כהן גדול" לאו אדם הוא?! אלא אמר רבי פנחס: בשעה שהיה [כהן גדול] רוח הקודש שרוי עליו, היו פניו בוערות כלפידים. וזהו שכתוב "כִּי־שָׁפְתִי פִהּ וְשִׁמְרוּ־דַעַת... כִּי מִלֶּאֱךָ ה'־צִבְאוֹת הוּא"! (מלאכי ב, ז)

(מדרש ויקרא רבה, פרשת אחרי, פרק כא)

³¹ ויקרא טז, כ.

לכאורה הדבר תמוה:

וכי מה עניין "פניו בוערות כלפידים", שבוודאי מהווה מדרגה נשגבה בכהן גדול, להיתר נוכחותו של הכהן-הגדול באהל מועד חרף היותו "אדם"??

מנהיר רבנו בעל "בית יעקב":

שם התואר "אדם" הינו חל על כל "צורת אדם" שניחנה ביכולת "בחירה", המאפיינת את מין "האדם" (=בניגוד למדרגת "מלאך" שהינו משולל מכוח בחירה). זהו עוצם מעלת אדם, שהינו מחונן בכוח "בחירה" לבחור בין רע לטוב, ובקרב מחשבתו מתרוצצות רצונות מנוגדים והנו מחליט מה לרחק ומה לקרב, כאשר כתוצאה מבחירתו הטובה מתעצם ומתגדל "כבוד שמים". אף שעצם העובדה שכלב האדם מצויות מחשבות מנוגדות לרצון הבורא מעמידה את מין האדם בעמדה נחותה מול מלאך, שכל מהותו רצון השם בטוהרו ותו לא.

בעת כניסת כהן הגדול למקום להבת שלהבת, בעיצומה של עבודת יום הכפורים - הייתה מדרגתו של כהן הגדול נוסקת עד לרמה גבוהה ומופשטת כזו, שבקרב לבו חדלו לפעום מחשבות אדם טבעיים עד כי "היו פניו בוערות כלפידים" - באופן שכל ישותו ומהותו קיבלה צורה של "מלאך עליון משרת"! "אנושיותו" כמו "הושלה" מעליו ולא נשתייר בקרבו כלום מתורת "אדם" שבו. כה היה מתעלה בקדושה כמלאך ה' צבאות, ומחשבותיו פעלו כאלו מאליהן מן העליון יתברך, מבלי דעה עצמית כלשהי.

מוסיף רבנו הקדוש:

זהו שקבעו רבותינו בספר "הזוהר הקדוש" כי מקום "לפני ולפנים" שבאהל מועד הינו כדוגמת "גן עדן", וכשנכנס לשם כהן הגדול ביום הכפורים, היה נכנס במעין "נשמה בלי גוף"³². והן הן הדברים !!

מפטיר רבנו בעל "בית יעקב":

זוהי אף הסיבה והטעם לכך, שכהן הגדול ביום המקודש, היה נושא את תפלתו בעד עם ישראל 'בבית החיצון' לאחר צאתו מן הקודש, ולא בקודש הקדשים עצמו³³. ולכאורה, שמא עדיף היה אילו היה נושאה בדביר עצמו, במקום הקודש והמקדש?

ברם הדבר כך היה נעשה, לפי שבעת היות הכהן הגדול מצוי בבית "קודשי הקדשים" היה בטל ומבוטל לגמרי ממציאות "אדם" שבו - כמאמר המדרש לעיל. במצב עליון ונישא שכזה, בלתי שייך היה מצדו כי 'יצמצם' את דעתו ויביע תפילה

³² ב"זוהר חדש" פרשת בראשית, דף כד ע"ב.

³³ ראו: יומא נב, ב.

ובקשה כלשהי כלפי מעלה, בתור ישות נפרדת הפונה בתחינה ובקשה לפני המקום, עבור צורך כלל או פרט ככל שיהיה.

רק לאחר "צאתו מן הקודש", בעת שהכהן "ירד" ממדרגתו העילאית והחל 'לחזור לעצמו', כאשר חזר וקיבל ישות אנושית בתור "אדם" - או אז ניתנה בידו היכולת למצות את צורכי הכלל של עם ישראל ולהעביר בעדם בתפלה: "יהי רצון שתהיה שנה זו, אם שחונה – גשומה, ואל תיכנס לפניך תפלת עובדי דרכים, ושלא יצטרכו עמך ישראל זה לזה ולא לעם אחר"...!

(בית יעקב, פרשת אחרי, אות כ"ג)

רבנו בעל "בית יעקב" זי"ע, כך מפרש לדברי חז"ל שאומרים בהקשר לעבודת כהן גדול הנכנס ביום הכפורים לקודש הקדשים עם הכף והמחתה "שלא יתקן מבחויץ ויכניס, אלא יתקן בפנים".

פירושם של הדברים, מבאר מרן, שעל כהן הגדול הנכנס לפני ולפנים לעזוב מאחוריו את כל השגתו לפני ולפנים עמה לבית קודש הקדשים, שכן ביום זה צריכה עבודתו של כהן גדול להיות מופשטת כליל מן השגות עולם הזה! וזהו שאמרו על כהן הגדול "שלא יתקן מבחויץ ויכניס", היינו לבל ייכנס הכהן עם השגותיו הנובעות מחוץ לבית קודש הקדשים, אלא ישאב עיקר כוחו ועבודתו וכל השגתו מעצם הימצאו לפני ולפנים מבית לפרוכת, לאחר שביטל כל השגותיו הרגילות ונכנס למקום שנכנס תוך "ביטול היש" מוחלט!

כך ובזה האופן צריכה להיות בחינת עבודת קדשו של הכהן הגדול ביום הכפורים, ביום הנעלה ונשגב מכל השנה.

(סוד ישרים)

למה הוא בא? כדי להוציא את הכף ואת המחתה (יומא לב).

מדוע כה מאחר היה הכהן הגדול עם הוצאת הכף והמחתה מקודש הקדשים, עד לשעה שסיים כל עבודות היום, ולא פעל זאת מיד לאחר הקטרת הקטורת?

אלא – אומר מרן "בית יעקב" – 'קטורת' רומזת אל 'קשר' חי וקיים שישנו בין פעולות ישראל ובורא העולם ('קטר' מלשון קשר בארמית). רצון התורה, שפעולותיהן של ישראל תהיינה קשורות בבורא יתברך, ודבר זה נפעל במיוחד באמצעות עבודת הקטורת, שביום

הכפורים הייתה מעשית לפני ולפנים, עבודה המורה כי פעולות ישראל קשורות במהותן תמיד אל 'לפני ולפנים' היינו שהן מחוברות בשורשן בשמי מעלה.

אי לכך היה כהן הגדול משאיר את הוצאת הכף והמחתה במכוון כמה שיותר מאוחר, על מנת ליצור 'רצף' וחיבור בין כל ימות השנה אל עבודת יום הכפורים, כאשר חיבור זה חי וקיים לא רק בימים שאומרים בהם '**המלך הקדוש**' (אשר יום כיפור הינו אחרון שבהם), אלא גם בימים שאומרים בהם '**האל הקדוש**'! שהם שאר ימות השנה.

וזהו אפוא הטעם לאיחור בהוצאת הכף והמחתה ביום הכפורים, שנעשה לפנות ערב לקראת סיום העבודה.

(סוד ישרים, מוצאי יום כפור, עניין מט)

~~~~~

יום הכפורים תרצ"ד באטוואצק

במחיצת קדשו של אדמו"ר מרן הקדוש רבנו שמואל שלמה זצוק"ל

[זיכרונות מאת הרה"ח ר' ישראל הכהן אידלמן ז"ל]

א.

כפי הידוע היו באים לעיר "**אָטוואָצק**" עיר מגורי הוריי הקדושים הי"ד, כמה וכמה גדולי וצדיקי הדור למשך חודשי הקיץ, והיו לפעמים נשארים עד אחרי חודש ימים הנוראים וחג הסוכות ושמיני עצרת ושמחת תורה. והנני לחזור כאן על זיכרונותיי מיום הכפורים של שנת תרצ"ד, מפני שהן קשורות במספר דמויות הוד אשר כדאי שיעלה זיכרונם הטהור והקדוש לפני כיסא כבודו יתברך, ובזכותם ובזכות מעשיהם הטובים יישמעו שוועתנו ותפילותינו.

מגורי הוריי הקדושים בְּאֹטְבֹּצֶק היה בחצרו של האדמו"ר הגדול ממנהיגי ישראל הדגולים, **הרבי ר' שמעון שלום קאליש מאמשינוב** (אביו של אדמו"ר הצדיק הקדוש **רבי מאיר'ל מאמשינוב**, שנפטר בבית-וגן ירושלים, זצוק"ל), ובמשך שלש עשרה שנה שבאנו מווארשה לאֹטְבֹּצֶק, משנת תרפ"ג עד לעלותי לארץ ישראל בשנת תרצ"ו, הייתי מבאי בית רם ונישא זה, וזכיתי לראות הרבה גדולי וצדיקי ישראל שעברו את הבית, מי לביקור גומלין להשיב ביקור, מי לביקור נימוסין, ומי לביקור חולים, מפני **שהרבי ר' שמעון'לה** היה ידוע חולי ורתוק שנים למיטתו.

בערב ראש חודש ניסן, עלה הרבי מאמשינוב באוטבוצק לארץ ישראל, יחד עם בנו יחידו, הצדיק הקדוש רבי ירחמיאל יהודא מאיר זצ"ל, ונשאר בארץ ישראל

כשנה וחצי. בחודשי הקיץ של אותה שנה, ובתוכם חודש הרחמים והחגים של שנת תרצ"ד, גר בביתו באוטבוצק אדמו"ר הגאון הקדוש הרבי ר' שמואל שלמה מראדזין, שהיה כידוע חתנו של אחיו הבכור של הרבי ר' שמעון שלום, הוא אדמו"ר הרבי ר' יוסף מאמשינוב זצ"ל, אשר היה מפורסם כאחד מגדולי הדור, ושימש לפני הסתלקות אביו אדמו"ר הרבי ר' מנחם זצ"ל הרב והרבי בעיירה אמשינוב, ואז כבר שימש הרבי ר' יוסף זצ"ל כרב בקהילות גדולות וקדושות וביניהן אוסטרוב מזובייצק, עיר מעטירה מלאה חכמים וסופרים, ששימשו בה לפני כן ברבנות גאונים וצדיקים מפורסמים.

ב.

"יום כפורים זה" נשאר חרות בזיכרוני באופן מיוחד, מפני שביום קדוש זה הטיל עלי אדמו"ר הרבי ר' שמואל שלמה זצ"ל תפקיד מיוחד וקדוש, לשמור על אחד מגדולי הייחוס שגם יחוס עצמי גדול היה לו, עובד השם וצדיק נסתר שהסתופף בצל כ"ק אדמו"ר רבי שמעון שלום מאמשינוב, שמו היה רבי יצחק'ל, מהעיירה זוואלין.

יהודי זה, היה מתהלך בצדי דרכים כאיש פשוט, ורק מעטים שהתבוננו בו בעין פקוחה וחדה, תפסו שלפניהם עובד ה' במסירות נפש בסתר ובהצנע לכת. הוא היה מיוחס גדול, נינו של הרבי ר' בונם מפשיסחא, כי אביו, הרב ר' הרש מרדכי, היה בנו של הרבי ר' אברהם משה מפשיסחא, שהיה בנו וממלא מקומו של הרבי ר' בונם מפשיסחא. ואלו מצד אימו, היה נכד של הסבא קדישא אדמו"ר הרבי ר' יצחק'ל מווארקא, ראש השושלת של אדמו"רי ווארקא, אמשינוב, אלכסנדר וביאלע, ועוד חצרות אדמו"רים שהסתעפו משושלת קדש זו.

אלה שהתבוננו בדרכיו והכירו את קדושתו ורום ערכו, וכאלה היו רבים, רצו להכתירו לרבם ואלופם. אבל הוא סירב, וכל זמן שכוחו היה עמו התפרנס מיגיע כפיו, והיה מתהלך ומטפס לקומות הגבוהות בווארשא למכור יין כשר לקידוש במידה ובמשורה. וכל פעם שהיה בא לרבו האדמו"ר רבי שמעון שלום מאוטבוצק לשבת ומועד, היה אבי הקדוש הי"ד מייעץ לי: "השקף והבט והסתכל היטב היטב, וראה במו עיניך את דרכיו ומעשיו של יהודי יקר וקדוש כזה, ולמד מדרכיו וממעשיו!"

בזיכרוני עדיין חי נעימות זמירותיו, וביום הכפורים היה עובר לפני התיבה אצל הרבי ר' שמעון שלום לתפילת "נעילה", והיינו מתמוגגים מהמתיקות שבפיו, וטעמנו טעם גן עדן מנעימות תפילותיו. לעת זקנה, כשנחלש ולא היה לו כוח להתהלך על רגליו ולהרוויח לחמו כהרגלו, אזי העביר אותו הרבי ר' שמעון'לה

לעיר אוטבוצק בקביעות, והקצה לו דירה בביתו שבאוטבוצק, שם ישב על התורה ועל העבודה, כשאדמו"ר הרבי מאמשינוב דואג לפרנסתו.

איני שוכח אותם לילות שבת קודש, כשהיה רבי יצחק'ל יושב ליד שולחנו הטהור של הרבי בשעות המאוחרות כדרך אמשינוב, והרבי היה מכבד אותו לשיר את הזמר "מנוחה ושמחה", והיה שר כל ליל שבת קודש אותו הניגון. כמה נהנינו ממתיקות זמירותיו, ואפילו אבי הקדוש הי"ד, שלא היה מטבעו "בעל מנגן", היה נלהב מניגונו של רבי יצחק'ל, והיה חוזר עליו בבית ליד שולחנו בסעות שבת קודש.

באותה שנה שאנו מספרים עליה, סוף שנת תרצ"ג ותחילת שנת תרצ"ד - כבר היה רבי יצחק'ל חלש מאד. כשהגיעו הימים הנוראים, הוא היה תחת פיקוח רפואי חמור והיה מרותק למיטתו.

כשהגיע יום הכפורים דהאי שתא, פקדו עליו הרופאים שלא יצום. לפי בקשתו, הורידו את מיטתו של רבי יצחק'ל בערב יום כיפור אל חדר הרבי ר' שמואל שלמה הי"ד, שליד בית המדרש שבו התפללו הרבי עם החסידים (ה"שלוש שטוב"), בכדי שיוכל לשמוע ולהתפלל עם הציבור. הרבי ר' שמואל שלמה בעצמו העמיד ליד מיטתו שולחן, חיפש אחר שעון טוב ומדויק והניחו על השולחן שליד המיטה. כמו כן הכין בעצמו במו ידיו הקדושות בערב יום הכפורים, את הכוסית שיחזיק פחות משיעור של כמלוא לוגמיו, חתך בעצמו את העוגה (לַעֲקֶךָ) על השולחן לשיעורים של פחות משיעור, ואז פקד עלי למשך כל יום הקדוש להיות ה"שומר" על כך שלא יעברו הזמנים, וכפי שנפסק ב"שולחן ערוך" במקרים כאלה, ולהגיש לחולה ולשים בפיו לטעום ממה שהכין לו. מלבד זאת פקד עלי רבנו זצ"ל שאסתכל בפניו של החולה ולא אגרע עין ממנו משך כל היממה כדי לעקוב אחר מצבו, ובאם ארגיש שינוי כל שהוא, להודיע לו על כך תיכף ומיד.

כמובן שקבלתי עלי את התפקיד בשמחה, לשמש יהודי קדוש עליון בן לקדושי עליון, ומילאתי את המוטל עלי בשלימות כל הלילה וכל היום של יום כפור, ולא זזתי ממקומי אפילו לרגע. ועד היום, כשאני נזכר ביום הכפורים הזה, אני מודה להשם יתברך על שזיכני לשמש איש קדוש וצדיק נשגב כזה, בן לקדושי עליון כאלה, בחודשי חייו האחרונים.

ג.

נחזור ליום הכפורים אשר פתחנו לתאר, מצד אחד שרתי בנאמנות במשך כל היום הקדוש את רבי יצחק'ל זצ"ל. ומצד אחר, הקשבנו שנינו, הזקן והחולה

הקדוש, ואבדל לחיים טובים, כותב השורות האלה (ז"ל) משמשו - לתפילות היום שבקעו דרך דלת בית המדרש הפתוח, והתפללנו יחד עם כל הציבור.

לפני התיבה עברו שליחי הציבור הקבועים אצל **רבתינו הקדושים אדמו"רי ראדזין: ל"כל נדרי" ו"שחרית"** עבר לפני התיבה הרב החסיד **רבי שלמה האלברשטאט מלובלין**. הוא היה ראש הקהילה היהודית הגדולה והחשובה בעיר **לובלין**, וכן מזכיר ומנהל הישיבה הקדושה "**חכמי לובלין**", בראשות **הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל** הרב של העיר, שהוא היה גם יד ימינו. **רבי שלמה** היה תלמיד חכם גדול בעצמו, מרביץ תורה בעירו, פה מפיק מרגליות, מהאישים המפורסמים ועסקן דגול וגדול, ומבחירי חסידי ראדזין.

לתפילת מוסף היה עובר לפני התיבה החסיד הקשיש **רבי ישראל'קע סטוץקער**, שעוד זכה להסתופף בצילו של **כ"ק אדמו"ר הגאון הקדוש ה"בית יעקב" מאיזביצא**, והיה עוד עובר לפני התיבה בימים נוראים אצל **כ"ק אדמו"ר הגה"ק בעל "תפארת יוסף" צוק"ל**. זכיתי עוד לשמוע את נעימות תפילותיהם של הרב החסיד **הגאון הצדיק רבי אהרן ארליך מז'ליכוב** (שנקרא בפי החסידים "רבי אהרן זליחובר"), מגדולי החסידים. וכשהוא הוכתר לעת זקנותו לרב בעיר **מארקישוב**, מילא מקומו כבעל מוספים ונעילה אצל **הרבי זצ"ל**, החסיד הישיש **רבי אברהם'לה פשוט**, מגדולי עשירי ווארשא. גם החסידים הנזכרים, היו עוד מחסידי **רבנו ה"בית יעקב" צוק"ל**.

כאלה היו שליחי הציבור אצל **רבתינו אדמו"רי איזביצא וראדזין צוק"ל**: גדולים בתורתם, במעשיהם ובענוותנותם. לא חזנים היו ולא סלסלו בקולם, אלא התרפסו כביכול לפני ריבון העולמים מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא למען שולחיהם, כאילו אין להם משלהם כלום. וזכורני: כשניגש **רבי שלמה'לה האלברשטאט**, הבעל תפלה, לפני **אדמו"ר הקדוש בעל ה"תפארת יוסף"**, לפני התחלת תפילות הימים הנוראים לקראת אמירת הסליחות הראשונות ("די ערשטע סליחות") כדי להתברך מפיו הקדוש, אמר לו **רבנו ה"תפארת יוסף"** בזה הלשון: **"יהי רצון שתהיה ציר נאמן לשולחך!"** זה היה לשון **הרבי צוק"ל** אליו.

וכשהיינו מאזינים לתפילותיהם, כשהוציאו מפיותיהם מלות הפיוטים ותפילות הימים הנוראים, הבינו כולם שהתפילות יוצאות מלב נשבר ונדכה, וחודרים לליבות השומעים עמוק, וכל הלבבות התמזגו ללב אחד כאיש אחד.

לא הרגשנו דוחק, על אף שהצפיפות הייתה גדולה. **אבי החסיד הקדוש הי"ד** היה רגיל לומר: **"אם אני יכול לכרוע בתפילות הימים הנוראים כדין (עד שיתפקקו חוליותי)", אינני מרגיש טעם טוב בתפילותיי!** וזה היה כי תמיד היה מסתופף בימים קדושים אלה בצל **רבתינו הקדושים זי"ע**, והצפיפות הייתה

גדולה בתוך קהל גדול של עם ועדה. וכשהגענו לכריעות בתפילות "שמונה עשרה", הייתי צריך להסתפק בנענוע קל של הראש, אחרת הייתי צריך לדחוף את החסיד העומד מאחוריי ומלפניי. והרי אחד מדרכי המוסר והחסידות שלמדנו אצל **רבותינו הקדושים זי"ע** היה, שלא להתחסד על חשבון הזולת, ולהיזהר בעטיפת טליתותינו ולא להכות בציציותינו בעת אמירת "מה יקר חסדך" בעיניו של יהודי העומד לפניי או לאחוריי.

וכשרבי **ישראל'קה סטוצק'ר ע"ה** היה גומר את תפלת ה"נעילה" בכל כוחותיו, הוא זז לפינתו והסתתר מעיני הרואים שרצו ללחוץ את ידו ולומר לו "יישר כוח". ואפילו כשהרבי חילק אחר התפילה עוגה (לעקעך) ויי"ש לקהל, וכולם נדחקו לקבל את מנותיהם מידיו הקדושות של הרבי ולומר "לחיים" - **רבי ישראל'קה סטוצק'ר** לא עשה כלום כדי לגשת ולדחוק אחרים בדרכו, עד שמישהו הגיש לו בידיו את החתיכת "לעקעך".

ברצוני להזכיר עוד את הנוהג המיוחד שנהגו בראדזין, על "זמן תפילה" לא הקפידו, אלא התחילו להתפלל כשגמרו את ההכנות דקדושה והתבוננו לפני התפילה. היו גם "הפסקות" והמתנות לרבנו זי"ע, כמובן שניצלו את הזמן ללימוד תורה הקדושה והתעמקות בספרי יראים. אבל את תפילת ה"נעילה" היו גומרים עוד מספר רגעים לפני ה"זמן", וחיכו לתקיעת צאת היום הקדוש, בכדי שלא לגרום עינוי של המשכת הצום אפילו בדקה אחת.

רבי יצחק'ל ע"ה, אשר עליו סיפרנו, היה זה אצלו היום כיפור האחרון לימי חייו. ובאחד מימי חנוכה של שנה זו, שנת תרצ"ד, נפטר בשם טוב בביתו של אדמו"ר **רבי שמעון שלום מאמשינוב** – אטוואצק.

בנו של הרבי, **רבי ירחמיאל יהודה מאיר זצ"ל**, כבר חזר אז מארץ ישראל, והוא טיפל בהלוויה, והובא לקבורה באהל זקנו הגדול הרבי **רבי אברהם משה מפשיסחא זי"ע**. בהספדו אמר עליו **רבי מאיר'ל זצ"ל**: "**רבי יצחק'ל היקר, מלבד יחוסו מצד אבותיו הגדולים זי"ע, ו"יחוסו עצמו" כצדיק נסתר ובעל מעשים טובים, גם הוצק חן בשפתותיו**".

זכות רבותינו הקדושים, וזכות כל הצדיקים,

יגן עלינו ועל כל ישראל!

#####

פנינים והנהגות קודש

בחצרות רבותינו הקדושים זי"ע – ביום הכפורים

ערב יום כיפור

א. כ"ק מרן אדמו"ר מוהרא"י זצ"ל, נהג ללבוש בגדי שיראין של שבת בערב היום הקדוש, החל מחצות היום ואילך (כולל בסעודה הראשונה).

ב. רבותינו הקדושים זי"ע, נהגו לערוך שלחנם המהור בערב יום הכפורים, והשמיעו ברכים מדברות קדשם מענייני מעלי יומא דכפורי. (=עיקר דברי התורה שנשארו מפי קדשם על יום הקדוש, מקורם בערב יום הכפורים).

ג. כ"ק מרן אדמו"ר מוהרא"י זצוק"ל, ערך בערב יום הכפורים שתי סעודות: האחת, לאחר חצות היום וקודם תפילת המנחה, בסעודה זו הגישו מאכל דגים, כנזכר בטור ובפוסקים. וכן אכלו מבשר שחיטת הכפרות של ליל אמש, שהוכשר והומלח בביתו נאווה קודש. השנית, לאחר תפילת המנחה וטהרת הטבילה במקווה של ערב יום הקדוש, שאז הסבו לאכילת "סעודה המפסקת".

ד. מכל מקום היה כ"ק מרן מושיב מכשיר הטלפון בחוט ארוך ומחזיקו בסמוך למקום מושבו במשך רוב זמן הסעודה, בכדי להיות מוכן בכל עת נדרשת לברך את ישראל ולהאציל מברכות פי קדשו. מעולם לא השיב פני איש ריקם, כולל רבים שצלצלו לביתו נאווה קודש ממקומות קרובים ורחוקים וגם מארצות חו"ל, כמעט מבלי הפסק של רגע עד קרוב לרגע אחרון ממש, מאנשים מקצוי תבל המקושרים בלב ונפש רבות בשנים. לכולם השיב מרן בנפש חפצה ובברכות ואיחולים מקירות ליבו המהור, לב אוהבן של ישראל.

ה. בגמר כל אלה היה כ"ק מרן מתלבש "הקיטל" שלו, ומתעטף בטלית של ימים טובים, שעליה מוטלים היו ציצית עם 'הכנף פתיל תכלת' שנצבע עוד למזן השנים שבטרם החורבן.

אגב, מרן זצוק"ל היה מקפיד בלבשו ה"קיטל", שהיה לובשו תמיד על גבי המעיל העליון הנקרא 'בעקימשע' (ולא במקומו!), ועליו היה חוגר הגארטיל.

[יש לציין, כי בראדזין שבפולין לא נהגו רוב החסידים בלבישת "קיטל" ביום הכפורים, כמנהגם מלפנים של חריפי חסידי קאצק ויוצאי בית מדרשם [חוץ מבעלי התפילה]. רק רבותינו הקדושים זי"ע בעצמם, היו לובשים בגד

לבן (ולא קיטל) שהיה כמין "קפטן" מבריק עשוי משי לבן, שאותו היו לובשים רבותינו כידוע אף במהלך "ליל הסדר". אולם כ"ק מרן מוהרא"י זצ"ל נהג בעצמו כמנהג אבותיו האדמו"רים הקדושים זי"ע מבית ראדומסק-קרימילוב ולבש "קיטל", כפי מנהג הפשוט המובא בדברי רמ"א בהלכות יום הכפורים, וכן נהגו כל יוצאי חלציו.

ו. אחר כל זאת, ניגש מרן בדחילו ורחימו לברך את 'ברכת הבנים' לצאצאיו ובני משפחתו, מתוך התרגשות עצורה והנחת ידיו הטהורות על המתברכים, תוך שהוא מאציל תפילתו ומאחל מברכות פי קדשו, לעלייה בתורה וביראת שמים ולהצלחה ונשיאות חן בכל העניינים, ולשנה טובה ומבורכת, בזריזות רבה באופן של 'מועט המוחזק את המרובה', כדי שלא לעכב עם קדוש בכניסת חג הקדוש ו"כל נדרי".

ז. לא ראינו לכ"ק מרן זצוק"ל, שיאמר "תפלה זכה" הנדפסת במחזורים קודם "כל נדרי".

אמת מה נהדר היה מראה "בהן" כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל, בעת הופעתו בפתח דלת הכניסה מביתו נאוה קודש לבית המדרש, מלובש בקיטל ועטוף במליתו, ולראשו חבוש פאר "הספורדיק" מעל תואר פני קדשו כדרכו בקודש, כאשר ארשת טהרה וקדושה נסוכה על קלסתר פניו, וכל ישותו כמלאך משרת. כאשר ניגש בצעדים מדודים לעבר כיסא מושבו, ומושיט ידו הקדושה לברכת השנים לכל הנעמדים בדרכו.

אשרי עין ראתה אלה!

"יום הקדוש"

תפילת השחר נפתחה בשיר הכבוד "אנעים זמירות", באמירת חזן וקהל. לאחריו, אמירת "אדון עולם", בנעימה המקובלת בימים הנוראים באמירת מלה במלה, ואחר כך אמירת "ברכות השחר" עד "ברייתא דרבי ישמעאל" וקדיש דרבנן.

"פסוקי דזמרה" ציווה מרן זצוק"ל לש"ץ שיאמר במתינות יתירה, וימתין עליו בכל פרק ופרק, אף שלא נהג כן בכל ימות השנה. וכך נהג עצמו במשך כל הימים הנוראים.

בעת "חזרת הש"ץ" ופיוטי התפילות של שחרית ומוסף, היה כ"ק מרן זצ"ל עומד על רגליו במשך כל הזמן – זאת כמעט עד לשנותיו האחרונות ממש.

"סדר העבודה" שבתפילת מוסף, היו אומרים ב"חצר הקודש" בראדזין לפי סדר הנדפס במחזורים הנקרא "אַתָּה פּוֹנֵנֶת", אשר ייסד לפי המסורה יוסי בן יוסי כהן גדול, ובו מפורט כל סדר העבודה בפרטות ובלשון קלה ומובנת, וכן נהגו לאמרו ברוב חצרות האדמו"רים ושאר מתפללי "נוסח ספרד".

זאת בניגוד למנהג אשכנזי וכן מקצת מחצרות הקודש, שנהגו לומר סדר העבודה הקצר שנדפס במחזורים המתחיל "אַמִּיץ כּוֹחַ", אשר נתחבר מאת אחד מקדמוני הראשונים והפייטנים, רבנו משולם בן רבנו קלמן מלוקא. סדר "אַמִּיץ כּוֹחַ" האמור נתחבר בסגנון קצר, ובלשון פייטנית ומורכבת כדרך הפייטנים, ואין כלול בו כל סדרי העבודה. סדר שכאמור נתקבל לאומרו בקרב קהילות אשכנז ויוצאי מדינות ליטא.

בספר "ימות עולם" (אמשינוב) מובא (עמ' קנו):

"בקוצק" אמרו בתפילת יום הכפורים את סדר הפיוט "אַמִּיץ כּוֹחַ" [כמנהג אשכנז]. והגיב הר"ק רבי שמואל שלמה מראדזין (גיסו של מרן זי"ע מאמשינאו), שהחסידי ר' הערש פאָרציווער (ששימש "כבעל תפילה" בקוצק) היה לו 'ניגון טוב' [=א גוטע ניגון] על כך. ולכן אמר "אַמִּיץ כּוֹחַ"!

כשמסר מרן זי"ע [רבי איציקל מאמשינאו] את דברי גיסו לאביו מרן מהר"י, נענה מרן מהר"י ואמר: "עם איז סתם אַ ראָדִינער מעשה! אין קוצק האָט מען מדייק געווען אויף יעדע ווארט און אות פון תפילה!" [=זהו מעשייה ראדזינית בעלמא! בקוצק היו מדייקים על כל מלה ואות של התפילה!] (ע"כ)

אכן לפי הנמסר בספר "וילקט יוסף" להגה"ח רבי יוסף מנדלקרן ז"ל מאוסטרובה, תלמידו של הר"צ הנודע משיירי חסידי קאצק רבי בנציון אוסטרובר זצ"ל, אפשר ששני הדברים היה בהם מידה ידועה של אמת ו"מר אמר חדא.. ולא פליגי". לפי שכך מובא בספר "וילקט יוסף" הנ"ל (עמ' ס"ז) בזה הלשון:

"גם סיפר (=הה"ג ר' בנציון זצ"ל), אשר "בקאצק" בנוסח "סדר העבודה" ליום הכפורים, אמרו פעם אחת "אַמִּיץ כּוֹחַ" (כנוסח אשכנז), ע"כ.

הרי שרק 'בפעם אחת' מסוימת אמרו כן, ולזאת הפעם כנראה הייתה הכוונה כשסיפרו על אמירת נוסח הנ"ל בקוצק, בעוד שבשאר השנים באמת אמרו אף בקוצק כמנהג העולם וכרוב חצרות החסידים "אתה פוֹנֵנֶת". [=ואולי שהעיד רב"צ רק על אותה פעם שנכח שם ביום הכפורים, ואז ראו עיניו שאמרו כן]

אלא שבניגוד לאמור, בספר "שארית יצחק" שיצא לאור מאדמו"ר הגה"ק רבי יצחק זליג מורגנשטרן מסוקולוב, שם מובא (עמ' קיח) כי "בסדר העבודה, הורה

[הרבי מסוקולוב, שהיה כידוע נצר מגזע קאצק] לומר "אמיץ בוח", כמנהג קאצק, ע"כ.

וכן מובא בספר החשוב "אוצר מנהגי חב"ד" להרב יהושע מונדשיין ז"ל (אלול-תשרי, עמ' רכה): "אך מצינו גם קהלי חסידים אומרי "אמיץ בוח" כ"נוסח אשכנז": ...והאדמו"רים לבית קאצק (=סוקולוב, פילוב, סוכטשוב, וכו'). וזה לכאורה "מעשה לסתור".

בקשר לדברי מרן אדמו"ר רש"ש זי"ע, אודות 'ניגון' שהיה כנראה לחסיד בעל התפלה בקאצק ר' הערש פארציווער ז"ל – ידוע בקרב החסידים כי ר' הערש הנ"ל היה חסיד 'בעל מדרגה' שהסתופף בנעוריו בצל הרה"צ רבי יוסל מטרטשיין בנו של הרבי הקדוש מלובלין זי"ע, ומשם הגיע לפשיסחא והסתופף בצלו של הרה"ק הרבי ר' בונם ז"ל במשך כל שנות הנהגתו, וכן בשנות קאצק, ובעל חידושי הרי"מ, ועד גיל מופלג אצל בעל "שפת אמת". אפשר שדברי מרן זי"ע נאמרו בהקשר למאורע הידוע שסופר בפי חסידים מימי "קאצק", שכאשר בא פעם החסיד ר' הירש פארציווער הנ"ל וסיפר לרבי אודות שריפה שפרצה בביתו, השיבו הרבי: שזה מפני שהאריך וסלסל ב"ונתנה תוקף" במלים "ומי באש" ... (=שיח שרפי קודש"). כידוע שהרבי מקוצק לא סבל אריכות של החזנים, ואכן מובא שם, כי לפעמים היה נשמע קולו של המשמש קורא לעבר ר' הירש: "הירש, מקצר!... ועל כן כביכול תלה זאת מרן זי"ע בניגון של ר' הערש. וד"ל.

בעת "תפלת נעילה" בחצר מרן אדמו"ר בעל "אורחות חיים" זי"ע, היה למרן הקדוש זי"ע מנהג "חזקה" בפתיחת הארון במשך "תפלת נעילה".

אצל כ"ק מרן מוהרא"י זצ"ל, נהגו לדקדק לתקוע בתפלת "נעילה" בזמן יציאת הצום (=ולא מקודם, בזמן צאת החג, מפני שכנים שומרי מסורת שלא נמנו כל הימים על שומרי תומ"צ, ששכרו את הצום עם הישמע התקיעה שבגמר 'נעילה').

[אצל רבותינו הקדושים זי"ע בראדזין שבפולין, אף שלא דקדקו בדרך כלל בתחילת זמני התפילות, מכל מקום דקדקו במוצאי צום יום כפור לסיים בזמן. מלבד בשנתיים האחרונות במחיצת כ"ק מרן אדמו"ר רש"ש חי"ד, כאשר הרבי יצא לתפלת "מוסף" בשעה מאוחרת מאד.

כך אנו קוראים באגרת מתאריך 'יום ה' נח תרצ"ו ראדזין, שנשלחה לא"י לידי הרה"ח ר' אהרן בראנדוויןמאן ז"ל, גבאי ומייסד של שטיבל הראשון דראדזין בעיר תל אביב, מאת הכותב הרה"ח ר' יעקב צוקער ז"ל מראדזין, נאמן ביתו של כ"ק מרן רש"ש זצ"ל:

"לאשר הנני יודע כי הנכם צמאים לשמוע איזה דבר מפה, אוכל להודיעכם כי ההנהגה היא כעת גבוה מאד בל"א "זייער שארף". ביום כיפור העבר, הופיע מרן שליט"א לבית המדרש לתפילת המוספין בערך רבע שעה קודם שקיעת החמה, ואף התפילה בלחש של מוסף כבר התפללנו לאור העלעקטריע" [=חשמל].. (=ע"כ)

במוצאי יום כיפור, לאחר "קידוש לבנה", היה מרן זצ"ל עורך בביתו סדר "הבדלה" בנוכחות המקורבים ובעלי התפלה, בנוסף לבני הבית, ונפרדים היו בשמחה ובטוב לבב, בבחינת בת קול שיוצאת ואומרת לאדם במוצאי יום הכפורים "לך אכל בשמחה לחמך. כי כבר רצח האלהים את ימעישיך"³⁴!

בראדזין שבפולין, נהגו רבותינו זי"ע לערוך שלחנם הטהור במוצאי יום הקדוש, ובו השמיעו ממדברות קדשם [מדברי תורתם שנאמרו בשלחן הטהור, נדפס "סוד ישרים" למוצאי יום כיפור, וכן "תפארת יוסף" כנ"ל].

מרן זצ"ל נוהג היה לחדר במוצאי החג הקדוש, לראות מה צריכה הסוכה, וברוב פעמים אף הורידו את הגג שעל גבי הסוכה, כהכנה רבה למצווה, וכפי שמובא מזה בשלחן ערוך (אורח חיים, סוף סימן תרכ"ד).

ב"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל עורך "הבדלה" במוצאי יום כיפור בביתו נאווה קודש

³⁴ על פי מדרש קהלת רבה (ט, ג): "וביום הכפורים מתענין כולן.. והקב"ה מוחל להם את הכול. יצתה בת קול ואומרת להם, לך אכל בשמחה לחמך' וגו'. ובתוס' יומא (פז:): כתבו, שהבת קול יוצאת במוצאי יום הכפורים.

מעשה רב

הצלת נפשות – ביום הכיפורים

היה זה ביום הכיפורים, בשנת תר"ף, והימים ימי מלחמת פולין-רוסיה (=בשלהי שנות מלחמת העולם הראשונה).

הרב הגאון רבי משה-אליהו הלפרין, מגדולי התורה בלודז' וציר בסיים הפולני, חסיד ראדזין בלב ונפש הבטל ודבוק אל מורו ורבו מרן אדמו"ר בעל "תפארת יוסף" וצ"ל ואינו עושה שום צעד בלעדי עצת קדשו - התפלל תפילת יום הכיפורים במחיצת רבו הקדוש מראדזין, בבית המדרש שבביתו ברחוב 'טווארדה' 10 שבוורשה.

בעת התפילה התפרצה לפתע אישה לבית הכנסת, ובבכי מר סיפרה, כי בנה - המשרת כחייל בצבא הפולני - עזב אותו בוקר את המחנה, כדי למצוא בית כנסת לתפילת היום. הוא נתפס, הועמד למשפט בפני 'בית-דין-שדה' - ונידון למוות ר"ל בעוון "עריקה" מהצבא.

מיד ציווה הרבי על רבי משה-אליהו הלפרין לחוש להצלתו של הצעיר. ואכן, רבי משה-אלי' עזב מיד את בית הכנסת של הרבי, מיהר ותפס כרכרה, ונסע בעיצומו של יום כיפור הישר אל המפקד העליון של צבא פולין 'המרשל פילסודסקי' (אחר כך הפך לנשיא המדינה הפולנית המתחדשת). לאחר שיחה נרגשת, הצליח לשכנעו בצדקת טענותיו. לעיניו התקשר המפקד טלפונית עם בית הדין הצבאי, וביטל את גזר הדין.

הגנרל פילסודסקי השתומם אז מהופעתו הפתאומית של רבי משה-אליהו למען הצלת החייל היהודי האלמוני, ואמר לו:

"הרי יחד עם החייל היהודי, נידונו למוות גם שני חיילים פולנים, אבל אף "כומר" לא הגיע אלי לבקש למענם..."!

(הרב אהרן סורסקי הי"ו, "דמויות הוד", כרך שלישי, עמ' רלה)

"ביקור חולים" – בערב יום הכיפורים

אהבת ישראל עזה פיעמה כידוע בליבו של כ"ק מרן אדמו"ר הרה"צ רבי אברהם ישכר וצ"ל, ואוזן שומעת הייתה לו לכל אחד ואחד שפנה אליו, כאשר כל אחד יצא מפני קדשו בפנים מאוששות, טעוני חיזוק ועצה טובה.

פעם ביקש כ"ק מרן זצ"ל, בעיצומו של יום "ערב יום הכיפורים", לנסוע לבית החולים "תל השומר" על מנת לבקר יהודי חולה.

בהגיע הרכב שבו נסע האדמו"ר לכניסה אל בית-החולים, התעקש השומר לבלתי הכנס את האדמו"ר, בטענה כי אין זה עתה "זמן ביקור", וכי החולה גם בלאו הכי הינו שקוע 'בתרדמת'. ברם כ"ק מרן זצ"ל, כדרכו בקודש במקרים כאלה, הפציר בו ולא וויתר. הרבי הסביר לשומר את דבר חשיבות הביקור, ולאחר מאמץ הצליח והגיע אל מיטת החולה.

נטל כ"ק מרן מוהרא"י זצ"ל את ידו של החולה, ולחש על אוזנו לאמור: "דע לך, כי באתי עד הנה, בשביל לברכך בברכת 'גמר חתימה טובה'!" – אמר הרבי. אולם החולה לא הגיב. שוב ושוב חזר הרבי על הדברים.

והנה, לפתע התרחש הפלא: האיש שעד הנה נראה היה מצוי יותר "בעולם הבא", פקח עיניו העצומות, ניעור לחיים וחזר להכרה!

הרופאים שהוזעקו למיטת החולה, לא האמינו למראה עיניהם! ויהי לנס!

"שלום בית" – בערב יום הכיפורים

שוב מעשה באחד מבאי בית מדרשו הקבועים של הרבי, איש קשה יום ומר נפש, אשר מידי פעם בפעם שופך היה מרי שיחו לפני כ"ק מרן הרבי זצ"ל, על שלום ביתו כי רחוק ממשכנו, כי אשתו קשת רוח הייתה, שכורה בלב ונפש.

ויהי היום, וערב יום הכיפורים היה. והנה כבר נסתיימה בבית המדרש תפילת "מנחה" של ערב יום כיפור, הקהל כבר התפזר איש איש לביתו, אולם איש אחד נשאר בירכתי בית המדרש לבדו, יושב במקומו ואינו קם ללכת. היה זה אותו קשה יום הנזכר.

ניגש אליו הרבי ושאלו:

"מה לך, כי אינך הולך לביתך, לסעוד "סעודה המפסקת" כמנהגם של ישראל?..."

תיכף התחוויר לרבי, כי יהודי קשה יום זה "חושך ואפילה" בביתו, אשתו קנטרה אותו עד למעלה ראש, וכמעט נתגרש מביתו בבושת פנים, בעיצומו של ערב יום הקדוש. לא נותרה ברירה ביד הלה, והוא חישב בדעתו - יישאר כאן בבית המדרש, ויתחיל כבר מעתה באמירת "תפילה זכה", בלב נשבר ונדכה כאשר דמעות חונקות את גרונו...

אולם לא כן חישב הרבי.

תיכף ציווה הרבי בביתו, והרבנית [ע"ה] הכינה וארזה עבור היהודי "צידה לדרך" בדמות "סעודה המפסקת", ונתנו בידי היהודי הלז. אולם בכך לא אמר הרבי ד', ומצא "רכב" שהביאו ליהודי אל ביתו, ולא זו משם הרבי עד שהצליח בתבונתו להרגיע את הרוחות ולהשיב את השלום בית שהופר על כנו, על מנת שיהודי יוכל להיכנס ל"יום הקדוש" כשדעתו מיושבת עליו ורוחו שקטה.

רק לאחר מכן מיהר הרבי חזרה לביתו נאווה קודש, כדי להספיק בעצמו את "הסעודה המפסקת" שלפני כניסת יום הכיפורים...

זכותו הגדולה של הרבי זצ"ל תגן עלינו ועל כל ישראל להתברך בשנה טובה ומתוקה!

גמר חתימה טובה !

ופתקה טבא

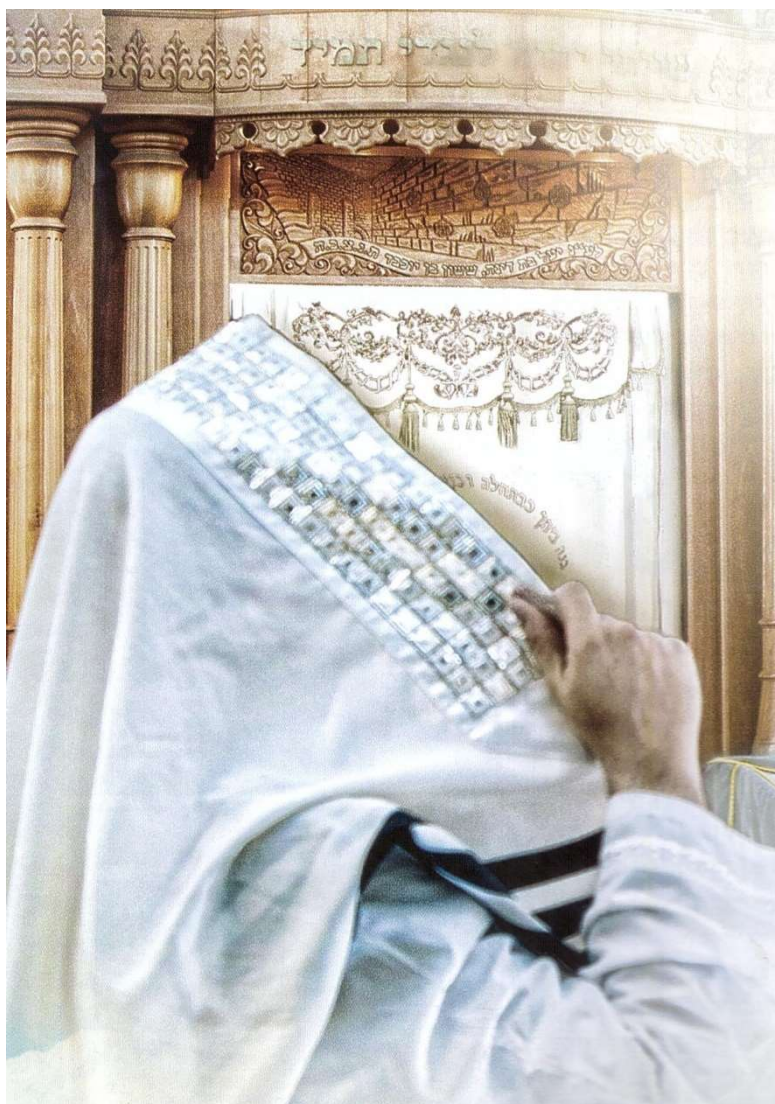
כ"ק מרן זצוק"ל במוצאי יום הכפורים ב'קידוש לבנה'

"כי-ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם,

לפני ה' תטהרו!"

"אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרים, מי מטהר אתכם,

אביכם שבשמים!"

©

כל הזכויות שמורות
להוצאת "תפארת ראדזין"